

Naslovnica:

Gozd pri nas. Dinarski konci.

Foto: Petra Draskovič.

Proteus

Izbaha od leta 1933

Mesečnik za poljudno naravoslovje

Izdajatelj in založnik: Prirodoslovno društvo Slovenije

Odgovorni urednik:

prof. dr. Radovan Komel

Glavni urednik: dr. Tomaž Sajovic

Uredniški odbor:

Janja Benedik

prof. dr. Milan Brumen

dr. Igor Dakskobler

asist. dr. Andrej Godec

akad. prof. dr. Matija Gogala

dr. Matevž Novak

prof. dr. Gorazd Planinšič

prof. dr. Mihael Jožef Toman

prof. dr. Zvonka Zupanič Slavec

dr. Petra Draskovič

Lektor: dr. Tomaž Sajovic

Oblikovanje: Eda Pavletič

Angleški prevod: Andreja Šalamon Verbič

Priprava slikovnega gradiva: Marjan Richter

Tisk: Trajanus d.o.o.

Svet revije Proteus:

prof. dr. Nina Gunde – Cimerman

prof. dr. Lučka Kajfež – Bogataj

prof. dr. Tamara Lab – Turnšek

prof. dr. Tomaž Pisanski

doc. dr. Peter Skoberne

prof. dr. Kazimir Tarman

Proteus izdaja Prirodoslovno društvo Slovenije. Na leto izide 10 števil, letnik ima 480 strani. Naklada: 2.500 izvodov.

Naslov izdajatelja in uredništva: Prirodoslovno društvo Slovenije, Salendrova 4, p.p. 1573, 1001 Ljubljana, telefon: (01) 252 19 14, faks (01) 421 21 21.

Cena posamezne številke v prosti prodaji je 5,00 EUR, za naročnike 4,20 EUR, za upokojene 3,50 EUR, za dijake in študente 3,00 EUR.

Celoletna naročnina je 42,00 EUR, za upokojene 35,00 EUR, za študente 30,00 EUR. 9,5 % DDV in poštnina sta vključena v ceno.

Poslovni račun: SI56 0201 0001 5830 269, davčna številka: 18379222. Proteus sofinancira: Agencija RS za raziskovalno dejavnost.

<http://www.proteus.si>

prirodoslovno.drustvo@gmail.com

© Prirodoslovno društvo Slovenije, 2014.

Vse pravice pridržane.

Razmnoževanje ali reproduciranje celote ali posameznih delov brez pisnega dovoljenja izdajatelja ni dovoljeno.

Uvodnik

V uvodniku v prejšnji številki sem zapisal tudi misel slovenskega filozofa Rada Rihe iz njegovega razmišljanja *Ali znanost misli: znanost in etika* (Filozofski vestnik, 2005), »da danes skorajda ni znanosti, ki ne bi bila sestavni del svojega kapitalističnega globaliziranega sveta - naravoslovno-tehnične znanosti v svojem služnostnem značaju, v sledenju zahtevi po dobičkonosnosti, družboslovne in humanistične znanosti pa v zahtevi po kulturno-ideološki koristnosti.« Ker so znanosti temelj univerzitetnega izobraževanja, velja povedano tudi zanj. Zdi pa se, da se nič bolje ne godi tudi izobraževanju na nižjih ravneh, na primer v srednjih šolah. 6. maja letos je bilo v uglednem britanskem dnevniku *Guardianu* pod uredniškim naslovom »OECD in testi PISA škodujejo izobraževanju dijakin in dijakov po svetu« objavljeno odprto

pismo, naslovljeno na dr. Andreasa Schleicherja, direktorja *Programa mednarodne primerjave dosežkov učencev (Programme for International Student Assessment, okrajšano PISA)*. PISA je mednarodna raziskava o bralni, matematični in naravoslovni pismenosti petnajstletnih dijakin in dijakov. Raziskava se izvaja pod okriljem Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD). OECD je mednarodna gospodarska organizacija razvitih držav, ki sprejemajo načela predstavniške demokracije in svobodnega trga. Njen idejni temelj je neoliberalna politična in ekonomska ideologija, ki je tudi »skrita« predpostavka programa PISA (v branje priporočam kritična razmišljanja uglednega norveškega profesorja izobraževanja o znanosti na Univerzi v Oslu Sveina Sjøberga (1943-) o

PISI, ki jih najdemo tudi na spletu, omenjam samo dve besedili: *PISA in »izzivi resničnega življenja«: nemogoča naloga?*, 2007; *PISA: politika, temeljni problemi in presenetljivi rezultati*, 2012). V odprtem pismu podpisani akademiki po svetu – med njimi je tudi Noam Chomsky (1928-), ameriški jezikoslovec, filozof, intelektualec in aktivist – izražajo globoko zaskrbljenost zaradi negativnih učinkov, ki jih ima raziskava PISA. Pismo je pomembno in ga - z nekaterimi manjšimi poenostavitvami – predstavljam skoraj v celoti.

PISA je po svetu znana kot orodje za razvrščanje držav, članic in nečlanic OECD (več kot 60 jih je na zadnjem seznamu), glede na rezultate raziskave o bralni, matematični in naravoslovni pismenosti dijakinj in dijakov. Rezultate raziskave PISA vsaka tri leta z zaskrbljenostjo pričakujejo vlade, ministri za izobraževanje in uredništva časopisov, z vso resnostjo jih navajajo številna politična poročila. Rezultati so začeli resno vplivati na izobraževanje v mnogih državah. Da bi se države povzpele na lestevici najuspešnejših v raziskavi PISA, so začele svoje izobraževalne sisteme prilagajati merilom in načelom PISE.

Podpisniki so odkrito zaskrbljeni zaradi negativnih posledic Pisinega razvrščanja držav. V pismu so navedli le najpomembnejše.

Medtem ko so v številnih državah desetletja uporabljali standardizirana testiranja znanja (kljub resnim pomislekom o njihovi veljavnosti in zanesljivosti), je PISA še stopnjevala tak način preverjanja znanja in dramatično povečala uporabo kvantitativnih meril.

V izobraževalni politiki je PISA s svojim preverjanjem znanja vsakih tri leta povzročila, da so države zaradi želje po hitrejšem vzpenjanju na lestevici začele na hitro spreminjati svoje izobraževalne sisteme, čeprav raziskave kažejo, da so za uresničitev trajnejših sprememb v izobraževanju potrebna desetletja. Tako na primer vemo, da imata položaj učiteljev in ugled poučevanja kot poklica močan vpliv na kakovost poučevanja, toda ta položaj je v posameznih kulturah zelo različen in nanj ni lahko vplivati s kratkoročno politikou.

S poudarjanjem ozkega nabora merljivih vidikov izobraževanja PISA odvrča pozornost od manj

merljivih ali nemerljivih izobraževalnih ciljev, kot so razvoj telesnih, moralnih in umetniških sposobnosti ter sposobnosti, ki omogočajo tvorno sodelovanje v življenju skupnosti. Na ta način nevarno oža našo skupnostno predstavo o tem, kaj sploh je in bi moralo biti izobraževanje. Kot organizacijo za ekonomski razvoj OECD razumljivo bolj zanima ekonomska vloga javnih (državnih) šol. Toda pripravljanje mladih ljudi na dobičkonosne zaposlitve ni edini in niti ne najpomembnejši cilj javnega izobraževanja, ki mora dijakinje in dijake pripravljati na sodelovanje pri demokratičnem urejanju življenja v skupnosti, na moralno delovanje in na življenje, v katerem si bodo prizadevali za osebno rast in duhovno blaginjo.

Za razliko od organizacij Združenih narodov, kot sta UNESCO ali UNICEF, ki imajo jasna in zakonita pooblastila za sprejemanje ukrepov za izboljšanje izobraževanja in življenj otrok po svetu, OECD takih pooblastil nima. Niti - vsaj za zdaj - v tej organizaciji ni zaslediti mehanizmov za učinkovito demokratično sodelovanje v procesu odločanja o njeni izobraževalni viziji. OECD se pri izvajanju PISE in oblikovanju mreže spremljajočih služb poslužuje »javno-zasebnih partnerstev« in se povezuje z zasebnimi multinacionalnimi podjetji, ki ustvarjajo dobičke iz - resničnih ali le dozdevnih - pomanjkljivosti v izobraževanju, ki jih je odkrila raziskava PISA. Nekatera od teh podjetij ponujajo plačljive izobraževalne storitve ameriškim šolam in šolskim okolišem, ukvarjajo pa se tudi z načrti plačljivega osnovnega izobraževanja v Afriki, kjer OECD načrtuje uvedbo programa PISA.

Končno in najpomembnejše: novi režim PISA s svojimi ponavljajočimi se krogi globalnega testiranja škoduje našim otrokom in siromaši naše učilnice, saj s seboj neizogibno prinaša vedno obsežnejša večizbirna testiranja in vedno več plačljivih pisnih predlog učnih ur (učitelji te predloge marsikje kupujejo), vse to pa vedno bolj zmanjšuje tudi avtonomijo učiteljev. Na ta način PISA še povečuje stresnost v šolah, kar ogroža duhovno blaginjo dijakov in učiteljev.

Vse to je v ostrem nasprotju s široko sprejetimi načeli dobre izobraževalne in demokratične prakse.

Nobena reforma, ki povzroča posledice, ne bi smela temeljiti na enem samem ozkem merilu

kakovosti. Nobena reforma tudi ne bi smela zanemarjati neizobraževalnih dejavnikov, med katerimi je najpomembnejša družbeno-ekonomska neenakost. V mnogih državah, tudi v Združenih državah Amerike, se je neenakost v zadnjih petnajstih letih dramatično povečala, kar je glavni razlog za vedno večje razlike v izobraženosti med bogatimi in revnimi. Pri odpravljanju teh razlik so neuspešne tudi najbolj dovršene izobraževalne reforme. Organizacija, kot je OECD – to velja za katerakoli organizacija, ki tako zelo vpliva na življenje naših skupnosti –, bi morala razumeti in upoštevati želje ljudi po demokratičnem in odgovornem sobivanju v družbi.

Podpisniki na koncu svojega pisma ponujajo tudi predloge, ki bi lahko pomagali ublažiti zaskrbljenost. Predlogi ponazarjajo, kako bi učenje lahko izboljšali brez omenjenih negativnih učinkov.

Poiskati bi bilo treba bolj smiselne in manj senzacionalistične načine sporočanja izvidov preverjanja znanja. Primerjanje na primer držav v razvoju, kjer petnajstletnice in petnajstletnike redno izkoriščajo kot delovno silo, z razvitimi državami nima nobenega izobraževalnega in političnega pomena, zaradi česar OECD pogosto obtožuje izobraževalnega kolonializma.

Skupine z največjim vplivom pri ocenjevanju mednarodnega izobraževanja so psihometriki, statistiki in ekonomisti. Ti prav gotovo zaslužijo, da sodelujejo pri raziskavah znanja dijakin in dijakov, zaslužijo pa si to tudi druge skupine: starši, učitelji, uradniki, voditelji skupnosti, dijaki, kakor tudi antropologi, sociologi, zgodovinarji, filozofi, jezikoslovci, humanisti in raziskovalci umetnosti. Pri tem, kako ocenjujemo izobraževanje otrok, bi morali sodelovati vse te skupine na krajevni, državni in mednarodni ravni.

V oblikovanje metod in standardov ocenjevanja bi morale biti vključene državne in mednarodne organizacije, ki se ne ukvarjajo zgolj z ekonomskimi vidiki javnega izobraževanja, ampak predvsem z zdravjem, človeškim razvojem, blaginjo in zadovoljstvom dijakov in učiteljev. Na ta način bodo lahko pritegnjeni k sodelovanju tudi organizaciji UNESCO in UNICEF ter tudi učitelji, starši in uradniška združenja, če omenimo samo nekatere.

Objaviti bi bilo treba neposredne in posredne

stroške izvajanja PISE, da bodo davkoplačevalci v državah, vključenih v PISO, lahko premislili, ali lahko milijone dolarjev, porabljenih za te teste, uporabijo v kakšne druge namene, in se odločili, ali še želijo sodelovati v PISI.

Neodvisnim mednarodnim strokovnjakom bi bilo treba dovoliti, da raziščejo upravljanje PISE od zasnove do izvedbe, tako da bi bilo način testiranja in postopke točkovanja mogoče nepristransko oceniti glede na obtožbe o nepristranskosti ali problematičnih primerjavah.

Da bi se izognili neutemeljenim ali pa utemeljenim obtožbam o navzkrižju interesov, bi bilo treba predstaviti natančne podatke o vlogi zasebnih, komercialnih podjetjih pri pripravi, izvedbi in spremljanju triletnih ocenjevanj znanja dijakin in dijakov PISA.

Upočasniti bi bilo treba sam »pogon« testiranja. Da bi lahko pridobili čas za razpravo o omenjenih problemih na krajevni, državni in mednarodni ravni, bi bilo treba razmisliti o možnosti, da bi preskočili naslednji krog PISE.

Podpisniki pisma verjamejo, da si OECD-jevi strokovnjaki PISE iskreno želijo izboljšati izobraževanje. Ne razumejo pa, kako je OECD postala svetovni razsodnik o sredstvih in ciljih izobraževanja po svetu. Ozka usmeritev OECD v standardizirano testiranje grozi, da se bo učenje spremenilo v mučno in izčrpavajoče garanje in da bo uničeno veselje do učenja. Ker PISA sili vlade, da tekmujejo med seboj v doseganju čim boljših rezultatov pri testiranju, si OECD s tem prilašča moč, da oblikuje izobraževalno politiko po svetu brez kritične razprave o nujnostih ali pomanjkljivostih ciljev OECD. *Podpisniki pismo zaključujejo z globoko zaskrbljenostjo, »da bi merjenje velike pestrosti izobraževalnih tradicij in kultur z enim samim, ozkim in enostranskim merilom na koncu povzročilo nepopravljivo škodo našim šolam in našim dijakom«.*

Tomaž Sajovic